

СТАНОВИЩЕ

във връзка с определението на Конституционния съд на Република
България

по искането на главния прокурор за установяване
противоконституционността на § 48 от Закона за изменение и
допълнение на НПК - Д.в. бр. 64 от 08.08.1997г.

Законът за изменение и допълнение на НПК от 08.08.1997г. допълни разпоредбата на чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК. Съгласно действащата редакция, съдебното заседание се отлага **само в случаите на задължителна защита**, когато защитникът не се е явил и не може да бъде заменен с друг, без да се накърни правото на подсъдимия на защита. В случаите на **неявяване на защитника при доброволната защита (по упълномощаване от обвиняемия)**, съдът дава ход на делото.

I. Противоконституционността на допълнението на чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК не буди никакво съмнение. Тя е в разрез с редица текстове на Конституцията, с общопризнати международноправни документи, с международни договори, по които Република България е страна с установени в правната доктрина принципи, със същността на демократичната правова държава.

1. Правото на защита е субективно, публично, сложно-съставно право, **особено съществен елемент на което е правото на защитник** (чл. 14, ал. 1 и ал. 3, чл. 51, ал. 1 НПК). То е изключително важно условие за ефективното и резултатно осъществяване на правото на защита като цяло.

Конституцията на Република България въздига **правото на защита (елемент от което е правото на защитник)** в конституционно като едно от най-значимите права на гражданите.

Разпоредбата на **чл. 56 КРБ** регламентира правото на всеки гражданин на защита, когато са нарушени или застрашени негови права или законни интереси и изрично посочва правото да се явява със защитник в държавните учреждения.

Текстът на **чл. 122, ал. 1 КРБ** урежда правото на защита от процесуален аспект - във всички стадии на процеса (наказателен, граждански, административен, дисциплинарен и пр.).

Чл. 30, ал. 4 КРБ поставя нарочен акцент върху **правото на адвокатска защита** на задържания и на привлечения като обвиняем. С този текст **нормотворецът демонстрира дълбокото си убеждение за изключителното значение на адвокатската защита за правата на личността.**

2. Правото на защита е диспозитивно и упражняването му зависи от волята на субекта. Конституцията и НПК определят само началния момент на встъпване на защитника в процеса. Един път възползвал се от правото си на защитник, обвиняемият самостоятелно решава докога желае неговата помощ. Абсолютно недопустимо е да бъде лишаван от защитника си независимо и дори противно на волята му. Точно това обаче следва от редакцията на чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК. Съдът дава ход на делото при неявяване на защитника без да е длъжен да проучва **причините за неявяването му** и да се съобразява **с волята на подсъдимия.**

3. Този подход е отстъпление от принципното разбиране на законодателя в НПК - **да се изследват причините за неявяването на страните и в зависимост от тях да се решава въпросът за даване ход на делото.**

За частния тъжител, частния обвинител, гражданския ищец, гражданския ответник и техните представители същността на причините - **уважителни или неуважителни**, е критерий дали да се даде ход на делото по същество (чл. 269, ал. 3, ал. 4 НПК).

Противно на всякаква правна логика и житейска справедливост **причините за неявяването на защитника са без всякакво значение за решението на съда.** То зависи единствено от формата на защитата - задължителна или доброволна, като при последната съдът дава ход на делото и когато неявяването е поради уважителни причини - заболяване на защитника, например.

Изрично трябва да се подчертае, че Конституцията на Република България и НПК предоставят и гарантират право на защитник **за всеки обвиняем, а не само за случаите на задължителна защита.**

Според НПК не се обсъждат причините за неявяването на прокурора и на подсъдимия, ако явяването му е задължително и не са налице условията на задочното производство. За разлика от неявяването на защитника, обаче, съдебното заседание винаги се отлага, тъй като неучастието на прокурора и на подсъдимия е равнозначно на накърняване на принципите на право на защита и на разкриване на истината. Допълнението на чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК демонстрира, че **законодателят не свързва участието на защитника с тези два основни принципа - позиция напълно погрешна и неприемлива.**

4. НПК задължава съда във всички случаи на неявяване на призованите лица да изслушва страните по въпроса следва ли да се даде ход на делото (чл. 269, ал. 5 НПК). Подсъдимият също трябва да бъде изслушан при неявяване на защитника. Решението на съда дали да зачете конституционно право на подсъдимия на защитник ще зависи от разбирането на съда за справедливост, от правосъзнанието и респекта към конституционните права на гражданите. **Неизбежно е нарушаването на принципа на равенството на гражданите (чл. 6, ал. 2 КРБ), когато решението по обсъждания проблем зависи не от конкретно предписание на**

правна норма, а от ценностната система на различни съдебни състави.

5. Една от основните гаранции за правото на гражданите на защита е задължението на съда и на органите на предварителното производство да им разясняват процесуалните права и да им осигуряват възможност да ги упражняват (чл. 14, ал. 4 НПК). В изпълнение на това задължение съдът разяснява на подсъдимия правото му на защита, вкл. и правото на защитник. По силата на чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК няма задължение да осигури на подсъдимия да ползва помощта на упълномощения защитник.

Излиза, че съдът разяснява право, което отнапред знае, че няма задължение да осигури. Така се ликвидира една от основните гаранции за правото на защита, тъй като тя е **единство от разясняване правото на защита и осигуряване осъществяването му на практика.**

6. Разглежданата разпоредба на чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК е в разрез с **чл. 57, ал. 1 КРБ** - основните права на гражданите са неотменими. Противно на конституционализма в системата на нормативните актове, прогласяващ върховенството на основния закон, чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК минара конституционното право на доброволен защитник на подсъдимия в централния стадий на съдебното производство, в който се решават въпросите за виновността и наказанието с присъда.

7. Нарушена е и нормата на **чл. 117, ал. 1 КРБ** за защитата от съдебната власт на правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата. Атакуваната разпоредба вместо да доразвие тази защита в отрасловото законодателство, **създава правомощие на съда да игнорира условията, необходими за реалното, а не декларативно право на гражданите на защита.**

Освен това се минара конституционното правомощие на съдилищата по **чл. 121, ал. 1 КРБ** - да осигуряват равенство и

условия за състезателност на страните в съдебния процес. Очевидна е неравнопоставеността на подсъдимия с другите страни - психическо затормозяване от процесуалното му качество, мярката за неотклонение и други мерки на процесуална принуда. Разглежданото допълнение в НПК го лиши и от помощта на защитник. Неравнопоставеността подравя и основния принцип на състезателност, върху който е изградено съдебното производство в съвременните наказателнопроцесуални системи.

Не може да се отмени накърняването и на конституционния принцип на разкриване на истината. Съгласно чл. 121, ал. 2 КРБ производството по делата осигурява установяването на истината. **Разпоредбата поставя изисквания към нормотвореца да изгражда отраслово законодателство, което да съдържа условия за установяване на истината.** Ограничаването на принципите на защита, равенство на страните и състезателност неизбежно подравя и принципа на установяване на истината в производството по наказателни дела.

Конституцията е върховен закон и другите закони не могат да й противоречат (чл. 5, ал. 1 КРБ). Законодателството на Република България в своята цялост (Конституция и отраслови нормативни актове) трябва да гарантира правата на личността, както прокламира чл. 4, ал. 2 КРБ.

II. Параграф 48 от ЗИДНПК нарушава и всепризнати международни актове.

1. Всеобщата декларация за правата на човека от 1948г. изрично прокламира правото на всеки човек, който е обвинен в престъпление, на всички необходими гаранции за неговата защита в публичен процес (чл. 11, ал. 1). Макар Всеобщата декларация като резолюция на Общото събрание на ООН да няма пряка юридическа задължителна сила, тя е всепризнат от световната демократична общност модел за законотворческия процес в областта на човешките

права. Всяка държава, а още повече член на ООН, е морално ангажирана със съблюдаването на духа на декларацията и нейните норми.

2. Нарушена е също **Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС)** и по-точно правото на справедлив процес и правото на обвиняемия да ползва адвокат по свой избор (чл. 6, т. 1, т. 3с). Европейският съд по правата на човека в Страсбург се е произнасял по този въпрос неколkokратно, например по делото *Borger v. Belgium* (Series A, vol. 214 - B), където Съдът заявява (пар. 26), че “чл. 6 параграф 1 от Конвенцията изисква правото на защита и принципа на равенството на страните да бъдат уважавани”. Освен това, по делото *Artico* (Series A, No. 37) Съдът посочва, че “интересите на правосъдието изискват осигуряване на ефективна защита” (пар. 34). Атакуваният текст противоречи и на чл. 14, т. 3, букви b, d от **Международния пакт за гражданските и политическите права (МПГПП)** - правото на всеки обвиняем на избор на защитник и правото на защита чрез упълномощения защитник. Посочените международни договори установяват **минимум стандарти, задължителни за страните, които не могат да слизат под тези стандарти във вътрешното си законодателство.** ЕКЗПЧОС и МПГПП са ратифицирани от нашата страна, обнародвани и влезли в сила. Те са част от вътрешното ни право и имат предимство пред нормата на чл. 269, ал. 2, т. 3 НПК, която им противоречи.

3. Разпоредбата на чл. 5, ал. 2 от Конституцията на Република България подчертава, че разпоредбите на КРБ имат непосредствено действие. Следователно, при несъответствие на отрасловото законодателство с КРБ, **конституционният текст директно се прилага, като игнорира неконституционно съображения.** По същия начин трябва да се процедира и при несъответствие между вътрешното право и международните договори (в случая ЕКЗПЧОС и МПГПП). Липсата обаче на изградени традиции в конституционализъм и необходимостта от съобразяване на отрасловото законодателство с Конституцията налагат задължително привеждането на НПК в съответствие с разпоредбите на основния закон.

Доводите за противоконституционността на пар. 48 от ЗИДНПК от 08.08.1997 г. са многобройни и достатъчни, за да упражни Конституционният съд на Република България правомощията си по чл. 149, ал. 1, т. 2, 4 от КРБ. Така ще бъде премахната една сериозна пречка за пълноценна защита на човешките права в областта на наказателния процес, където посегателствата върху правата на гражданите могат да бъдат значими и особено драстични.

30.03.1998 г.